

Grafika

ROMAS ORANTAS

Romas Orantas gimė 1949 m. birželio 8 d. Novosibirsko srityje. 1962–1967 mokėsi Kauno dailės mokykloje, 1970–1976 tęsė studijas Vilniaus dailės instituto Grafikos katedroje, lankė L. Lagausko, A. Kučo, J. Kuzminskio, R. Gibavičiaus, S. Krasausko paskaitas. Nuo 1975 Orantas pradėjo bendradarbiauti knygų leidyboje. Baigęs studijas kūrė grafikos darbus, iliustracijas įvairioms knygoms, žurnalams, dirbo dailininku *Mokslo*, *Vagos*, o pastarąjį dešimtmetį – Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklose. Nuo 1984 dalyvauja iliustracijų parodose, nuo 1985 knygos meno konkursuose. Respublikiniuose ir tarptautiniuose knygos meno konkursuose ir iliustracijų parodose pelnė daugybę svarių apdovanojimų.

Romas Orantas was born on 8 July 1949 in the Novosibirsk region, and studied at Kaunas Arts School (1962–1967), and later in the Department of Graphic Arts of Vilnius Art Institute (1970–1976). His teachers there were L. Lagauskas, A. Kučas, J. Kuzminskis, R. Gibavičius and S. Krasauskas. Since 1975, Orantas has worked as a book and magazine illustrator, and takes part in illustrators' contests and exhibitions, regularly winning various prizes.

ROMO ORANTO GRAFIKOS POETIKA

Šiuolaikinėje lietuvių grafikoje Orantas iškyla kaip originalus, savitos pasaulėjautos ir netradicinio, itin jautraus grafinio stiliaus, meistras. Jo knyginė grafika skyla į dvi konceptualiai skirtingas kryptis: pirmoji, konvencionalioji, knygų iliustravimo, antroji, autorinė, siekia peržengti iliustracinio meno ribas ir sukuria sąlygiškai autonomišką teksto atžvilgiu pasaulio regėjimo raišką. Būtent su pastarąja kryptimi sietini svariausi Oranto pasiekimai.

Dailininkas sukūrė savitą simbolių ir metaforų kalbą, įvesdamas naujų miti-

nių vaizdinių sistemas ir pateikdamas pusiau surrealistinę jų interpretaciją. Tai miniatiūrų, piešinio meistras, kuris puikiai jaučia formą, darbus kuria ciklais. Virtuoziškas piešinys plunksna neretai imituoja kitas grafikos technikas, ypač metalo raižinio linijų sterilumą, šitaip paslėpdamas meistrystės paslaptis. Jis tarsi ne piešia, o žaidžia įvairių kultūrų, epochų simboliais, metaforomis, artefaktais, į dienos šviesą iškeltais iš turtingos žmogiškosios civilizacijos istorijos. Čia realūs, kruopščiai fiksuojami tikrovės vaizdiniai susipina su archaiš-

ka Rytų simbolika, lietuvių mitologijos įvaizdžiais ir iš paties autoriaus pasaulinės gelmių išplaukiančiomis archetipinėmis vizijomis.

Simbolinio ir mitinio mąstymo daugiareikšmiškumas nuolat iškyla dailininko paveiksluose kaip Pasaulio medžio simbolis, kuris skleidžiamas įvairiomis apraiškomis: Gyvybės, Pažinimo, Vaisingumo medis, Šventasis kalnas, Šventykla, Visatos Stulpas, Kosminė ašis, simbolizuojanti Axis Mundi, dangaus, žemės, vandens ir Pragaro stichijų vidinį sąryšį. Medis auga Laiko tėkmėje, jo žievėje atsiranda vis naujų rėvių, primenančių amžių. Tikrovės ir mitinio mąstymo persipynimai išryškina netikėtas daiktų puses, stiprina jų nerealaus išpūdį. Grafikas sugeba į gerai pažįstamus daiktus ir reiškinius pažvelgti naujai ir įtaigiai pateikti savitą interpretaciją. Jo kūrybos stilius glaustas, metaforiškas, sąmoningai vengiama formos rafinuotumo, juntamas tiesioginis ryšys su poezija.

Orantas siekia pakilti virš perdėm tiesmuko ryšio su žeme, paprasto literatūrinių siužetų perpasakojimo ir veda į kitą, poetišką, mitinių įvaizdžių, meditacijų ir dvasinių nušvitimų kupiną pasaulį. Jo kūryboje daug sąsajų su įvairiomis dvasinės kultūros sritimis, aliuzijų į senųjų Rytų civilizacijų istoriją, mitologiją, religiją, filosofiją, literatūros ir meno istoriją. Čia siejasi postmodernus intelektualizmas, dzeniškos meditacijos, įvairių civilizacijų kultūros ženklų žaismas, gili pagarba lietuvių liaudies kultūros ir meno tradicijoms. Paveikslai polemizuoja su realybe, siekia išplėsti regimo pasaulio ribas naujomis išmąstytais dimen-

sijomis. Jo kuriamame pasaulyje veikia kitokia logika nei tikrovėje, vyrauja keista, pavakario sutemų apgaubta paslapties atmosfera, kai vaizduojamų objektų kontūrai praranda apibrėžtumą. Ciklai – tarsi nakties vizijų sprogimai, paslaptis čia keistai persipina su aiškiu ir intensyviai išgyvenamu nuolat kintančios gamtos pažinimu.

Iliustruodamas pasirinktų poetų knygas jis ne tiesmukai perteikia siužetines linijas, o pirmiausia nuotaikas, intonacijas, bendrą dvasinę atmosferą. Susidaro išpūdis, kad nors dailininkas ir išsiklauso į iliustruojamos poetų kūrybos žodžius, tačiau, susikaupęs ties baltu popieriaus lakštu, grafinėmis išraiškos priemonėmis kuria savo himnus žolės stiebui, sraigei, žmogui, ežerų ramybei, meilei, tylai. Būtent todėl jo iliustracijos su knygos tekstu sąveikauja kaip visiškai autonomiškas lygiavertis partneris. Jis yra knygos bendraautorius, siekiantis išreikšti asmeninį požiūrį į pamatines žmogaus būties ir prometėjiškų kūrybinės dvasios polėkių problemas. Kitų meno rūšių ar gamtos meditacijų įkvėpti netgi miniatiūrinių formų kūriniai čia *funkcionuoja kaip nuo literatūrinio teksto visiškai nepriklausomi vaizduojamosios dailės ciklai su jiems būdinga plastine kalba ir pagrindinių motyvų raidos logika*. Iliustruojamų knygų autoriai dailininkui suteikia tik pradinį impulsą, motyvus, intonacijas, nuotaikas, kurios vėliau išsiskleidžia ir gyvena nuo literatūrinio teksto nepriklausomą gyvenimą, neretai polemizuodami su juo, plėsdami poezijos erdves ir išryškindami naujas inspiravusio kūrinio briaunas. Netgi dailininko miniatiūros

yra sukurtos ne tiek remiantis iliustraciniu, kiek apskritai didelės apimties meno principais ir nebijo padidinimo. Šio teiginio pagrįstumu nesunkiai įsitikinsime padidinę jo iliustracijų formatą.

Dailininką domina pirmapradažiai kosmogoniniai, archetipiniai, simboliniai gamtos pasaulio aspektai. Tarsi apstulbintas jo akyse besiskleidžiančios gamtos apraiškų didybės jis dažniausiai kuria ovalo formos kuklaus formato kūrinus, kurie pavergia pirmaprados nuostatos atvirumu; fiksuoja „dabar“ akyse besiskleidžiančios gamtos suvokimo intensyvumą. Kaip ir A. Švėgžda bei didieji *čan* ir *dzen* meistrai, dailininkas įdėmiai tyrinėja „skruzdes ant tako“ ir vaizduodamas jas perteikia būties filosofiją, kurioje atsiranda vietos visiems gyviems padarams, neretai įgaunantiems mįslingą mitologinį matmenį. Su Tolimųjų Rytų dailės tradicija dailininką sieja ir pagarbus dėmesys erdvei, vidinė rimtis, polinkis į meditacinę tikrovės suvokimą, tylos poetizavimas, minimalizmas, žmonių figūrų vaizdavimo vengimas, vaizdo ir tekstinių struktūrų paveikslė jungimas.

Oranto atveju galima kalbėti apie intuityvistiniais išjautimo principais paremtą asociatyvią „artimo regėjimo estetiką“, kuomet vaizduojamas objektas pateikiamas taip, tarsi būtų tiriamas per padidinamąjį stiklą. Jis tarsi vadovaujasi *čan* ir *dzen* tradicijos dailininkų principu, pagal kurį, piešiant medį pirmiausia reikia suvokti jo idėją ir pajusti, kaip jis auga.

Ankstesniuose kūriniuose išryškėjusios kūrybinės tendencijos visa jėga atsi-

skleidė Oranto cikle *Hebrajiškos variacijos*, kuriuo dailininkas iliustruoja žydų pasakų ir legendų knygą *Saliamono žiedas* (1991). Jame regima dailininko mitinio ir simbolinio mąstymo galia. Knygoje naujais aspektais atsivėrusi civilizacijos erdvė su daugybe simbolinę prasmę turinčių ženklų ir kultūros klodų sudarė itin palankią dirvą reikštis dailininko talentui. Šis ciklas – himnas žydų kultūros istorijai, mitologijai, kupinas daugybės išraiškingų ikonografinių detalių. Paveikslai dvelkia įstabios rimties harmonija.

Po neilgos pauzės pasirodo du nauji ciklai pagal lietuvių išėivijos poeziją: J. Zdanio knygą (*Aušros daina*, 1993) iliustruojantis ciklas *Nakties šviesa* ir ciklas *Ramybės malda* (P. Pusdešrio *Eukalpto pavėsyje*, 1994). Juose yra ankstesniems ciklams artimų savitai transformuojamų vaizdinių. Tačiau pirmajam būdinga ypatinga vidinio dvasios nušvitimo atmosfera. Paveikslai kupini paslaptingo šviesos spindėjimo, elegiškos nuotaikos. Tai tarsi naujas prabudimas gyvenimui. Čia atsiranda vėlyviesiems M. K. Čiurlionio sonatiniams ciklams būdinga detalai išmąstyta pagrindinių temų raidos logika, kuri regima nuosekliame muzikalių motyvų plėtojime. Tai neabejotinai vienas brandžiausių ir poetiškiausių dailininko ciklų.

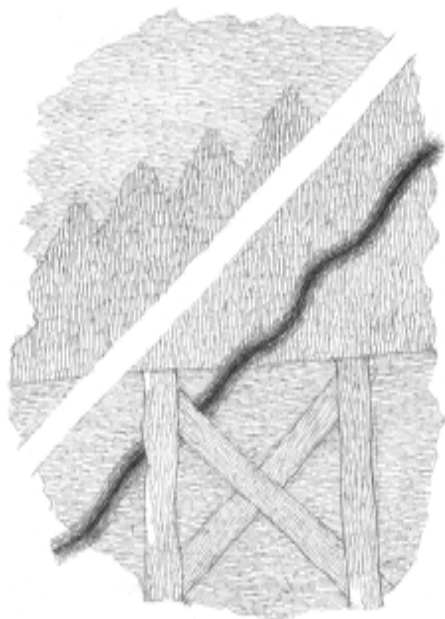
Nors ir išsaugojęs paslaptingumo atmosferą, tačiau visiškai kitoks, prisodrintas dzeniško panteizmo, pagarbos gamtai yra M. Martinaičio meilės lyrikos albumą *Atmintys* (1994) iliustruojantis ciklas *Atspindžiai*. Kūrinių forma primena santūrių tonų didžiųjų Sung ir Yuan kinų bei Muromachi ir Momoyamos

peizažinės tapybos meistrų paveikslus. Ši išpūdį sustiprina Tolimųjų Rytų dailininkų pamėgtas siužeto perteikimas horizontalaus ovalo formos kūriniais. Įgyvendinant šį sumanymą dailininkui įtakos galėjo turėti artimos meno rūšys, ypač poezija, gamtos kontempliacija ar filosofiniai apmąstymai. Ciklo ištakose slypi neaiški paslaptinga užuomazga, tai gali būti kelios poetinės parafrazės, muzikos garsai, atspalviai, šviesos pluoštas, vaikystės prisiminimai ir vizijos. Pirmuosiuose paveiksluose, tarsi migloje, dar tik ryškėja būsimo ciklo užuomazgos, rikiuojasi neaiškūs vandens erdvių ir tolumoje dunksančių miškų kontūrai, kurie pamažu įgauna vis konkretesnę pavidalą. Artėjant į pabaigą šios nuotaičių, atmosferų, atspalvių užuomazgos materializuojasi į konkretesnius simbolius ir vaizdinius, dažniausiai turinčius giluminę asmeninę prasmę.

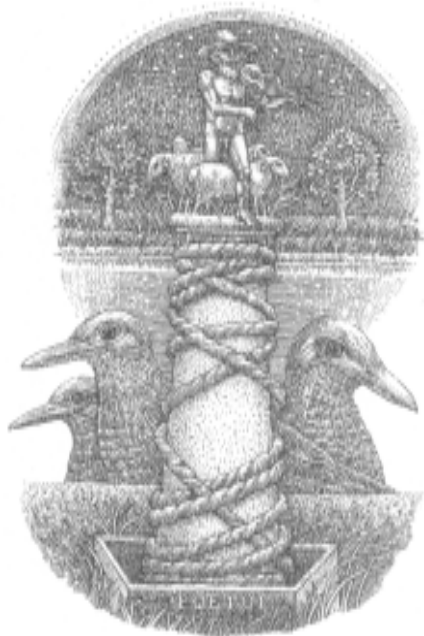
Vėlesni Oranto darbai rodo, kad jis žengia į naują, skaidresnės ir rafinuotesnės kūrybos tarpsnį, kuriame siekia atsikratyti viso nereikalingo balasto. Savo meninius sumanymus jis vis dažniau siekia išreikšti išgrynintomis minimaliausiomis išraiškos priemonėmis. Tai matyti iš naujausių jo darbų, kuriuose meistriškai žaidžiama juodraštiniais tekstais, prasmingai įvedamos grakščios lengvų spontaniškų štrichų zonos, faksimilių, kaligrafijos elementai, išnaudojamos neužpildytos erdvės ir estetinės užuominos galimybės. Taip sukurtos iliustracijos A. Puškino *Lyrikai* (1999), V. Kukulo *Aštuoni gėli vakarai* (1999), A. Zotovo *Be ornamentų* (1999) ir D. Kajoko *Mirti reikia rudenį* (2000).

Iš jų išsiskiria A. Zotovo knyga iliustruojantis ciklas *Krantai*, kuris gimė besizvalgant iš valties viename Aukštaitijos ežere. Tai erdvės, šviesos, liūdesio ir ramybės prisodrinti paveikslai, kuriuose žavi stiliaus skaidrumas ir muzikalus žaismas skirtingais lygmenimis. Šiame spontaniškos kūrybinės energijos įkvėptame cikle ypatingą reikšmę įgauna improvizacinė dailininko prigimtis. Improvizacija, kaip spontaniškas meninės sąmonės siekimas iš netvarkingo chaoso sukurti vientisą, turinčią savo vidinę logiką vaizdinių sistemą, suteikia galimybę gimti naujiems netikėtiems sprendimams, leidžia sulydyti į vieningą visumą kontempliuojamo objekto suvokimą ir asmenines vizijas. Kartais ciklą plėtoje transformacijos būna tokios esminės ir sudėtingos, kad keičiasi požiūris į pagrindinių temų ir motyvų traktuotę. Viskas piešiama tiksliais meistriškais štrichais, todėl išsaugoma vieninga elegiška tonų ir pustonių gama. Nekyla abejonių, kad būdamas kelyje, šis savitas lietuvių grafikos kūrėjas greitai džiugins mus savo naujais kūrybinės dvasios polėkiais.

Aptartuose cikluose išryškėjusios tendencijos toliau plėtojamos Sigitto Gedos knygoje *Sokratas kalbasi su vėju* (2001), Marcelijaus Martinaičio *K. B. Įtariamasis* (2004), Aido Marčėno *Pasauliai* (2005), Kęstučio Navako *Gero gyvenimo kronikos* (2005) ir Marčėno *Eilinė* (2006) knygų iliustracijose. Čia susiklosto savitas tik brandžiam Orentui būdingas labirintinis, paslėptų poetinės minties aidų ieškantis stilius, kuriame ypatingą svarbą įgauna asociatyvus, metaforinis mąstymas, sudėtingi įprastinei logikai nepaklūstantys vaizduojamųjų objektų santykiai. Iliust-

Romas ORANTAS. *Ilustracija Jono Strielkūno* knygai *LIGI DVYLIKOS*. 2003. Pieštukas. 10 × 16,0

Romas ORANTAS. *Ilustracija Kornelijaus Platelio* knygai *LUOTO KEVALAS*. 1989. Tušas. 9 × 14

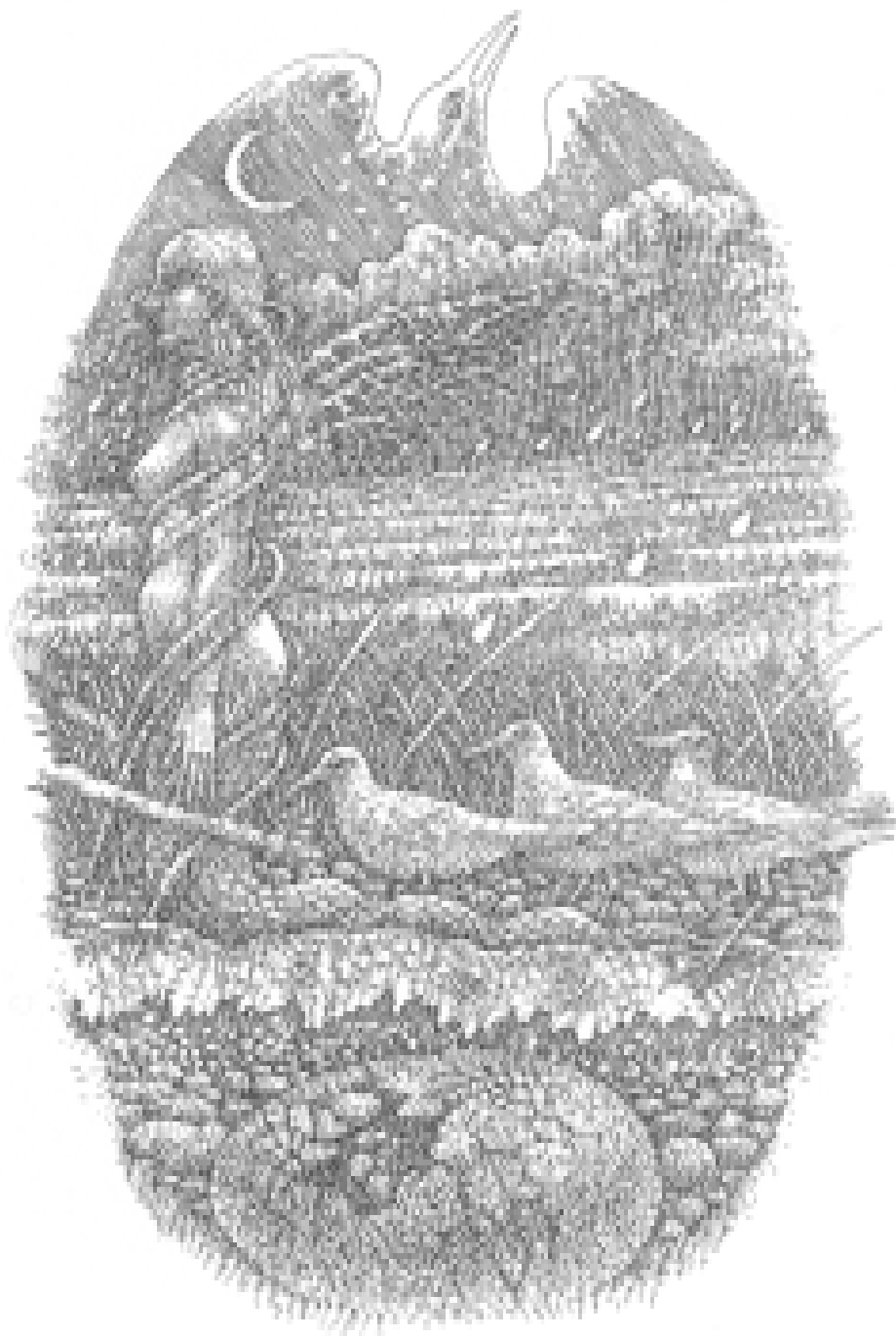
racijos stebina fantazijos ir kompozicinių sprendimų įvairovę, atsiribojimu nuo visko, kas neesminga, bet kokios išorinio grožio simuliacijos. Čia nuolatos tarsi iš pasąmonės gelmių išnyra archaiški archetipiniai vaizdiniai ar juos įprasminančios simbolinės grafinės struktūros. Pasutiniuosiuose dailininko iliustruotose knygose grafika itin artimai saveikauja su poetiniu mąstymo stiliumi ir šios abimeno rūšys tarsi papildo viena kitą.

Prof. Antanas Andrijauskas

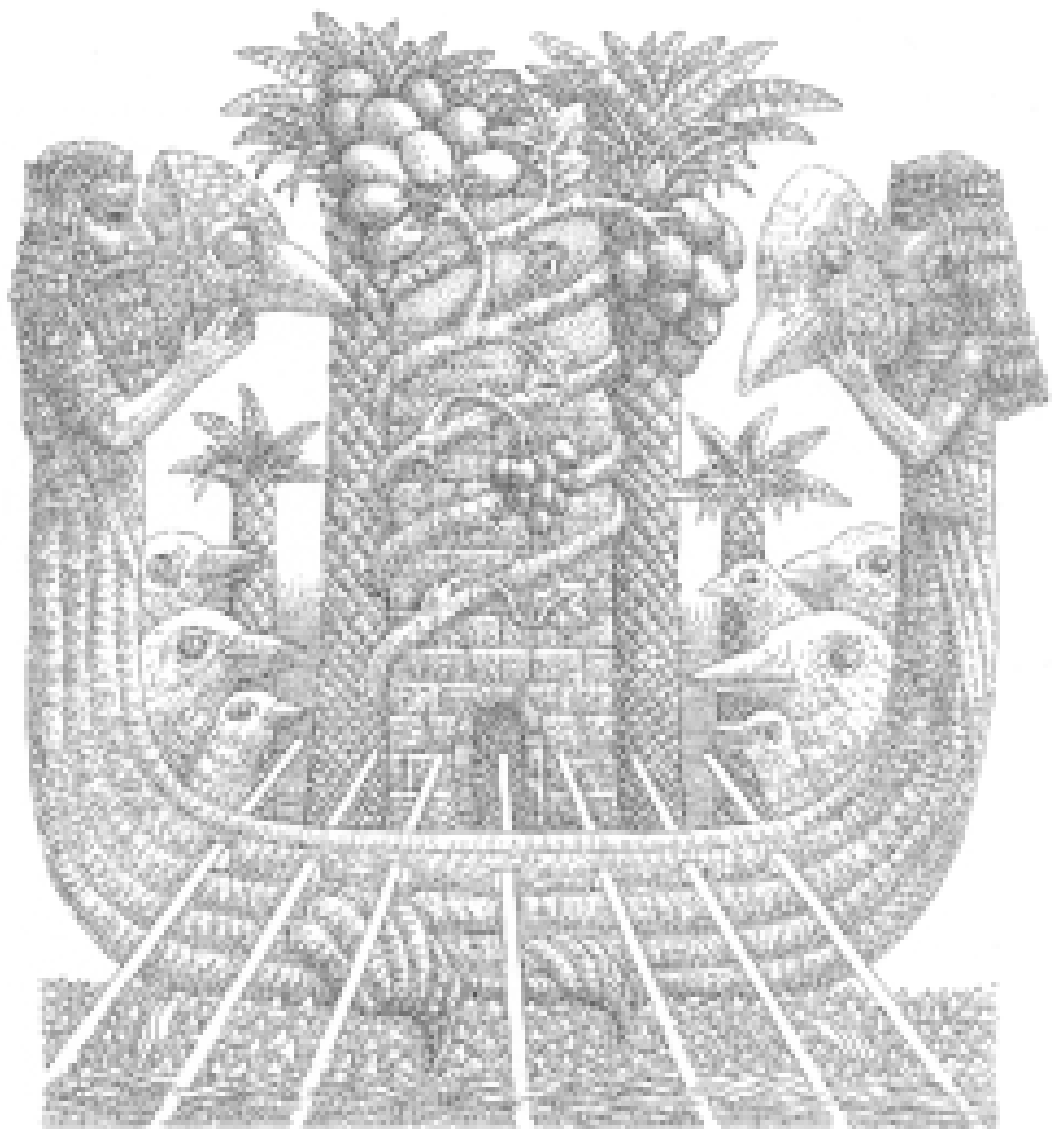
The Poetics of Romas Orantas' Graphic Art

The graphic art of Romas Orantas can be divided into conventional and autonomous book illustrations. The first are direct visual interpretations of the book's text, the second tend to surpass and enrich its content. Works belonging to the latter are the most interesting and promising. In them, the artist applies a peculiar, half-surrealistic language of mythical symbols taken from various cultures. Images from Lithuanian mythology are intertwined with archaic images from the East. The style of his graphic work is concise, metaphorical and poetic. The artist deliberately avoids refinement. Of his last works, the illustrations to the following books could be mentioned: S. Gedas's, *Socrates Talks with the Wind* (2001), M. Martinaitis' *K.B. the Suspect* (2004), A. Marčėnas' *Worlds* (2005), K. Navakas' *The Chronicles of the Good Life* (2005) and A. Marčėnas' *The Simple* (2006).

Prof. Antanas Andrijauskas

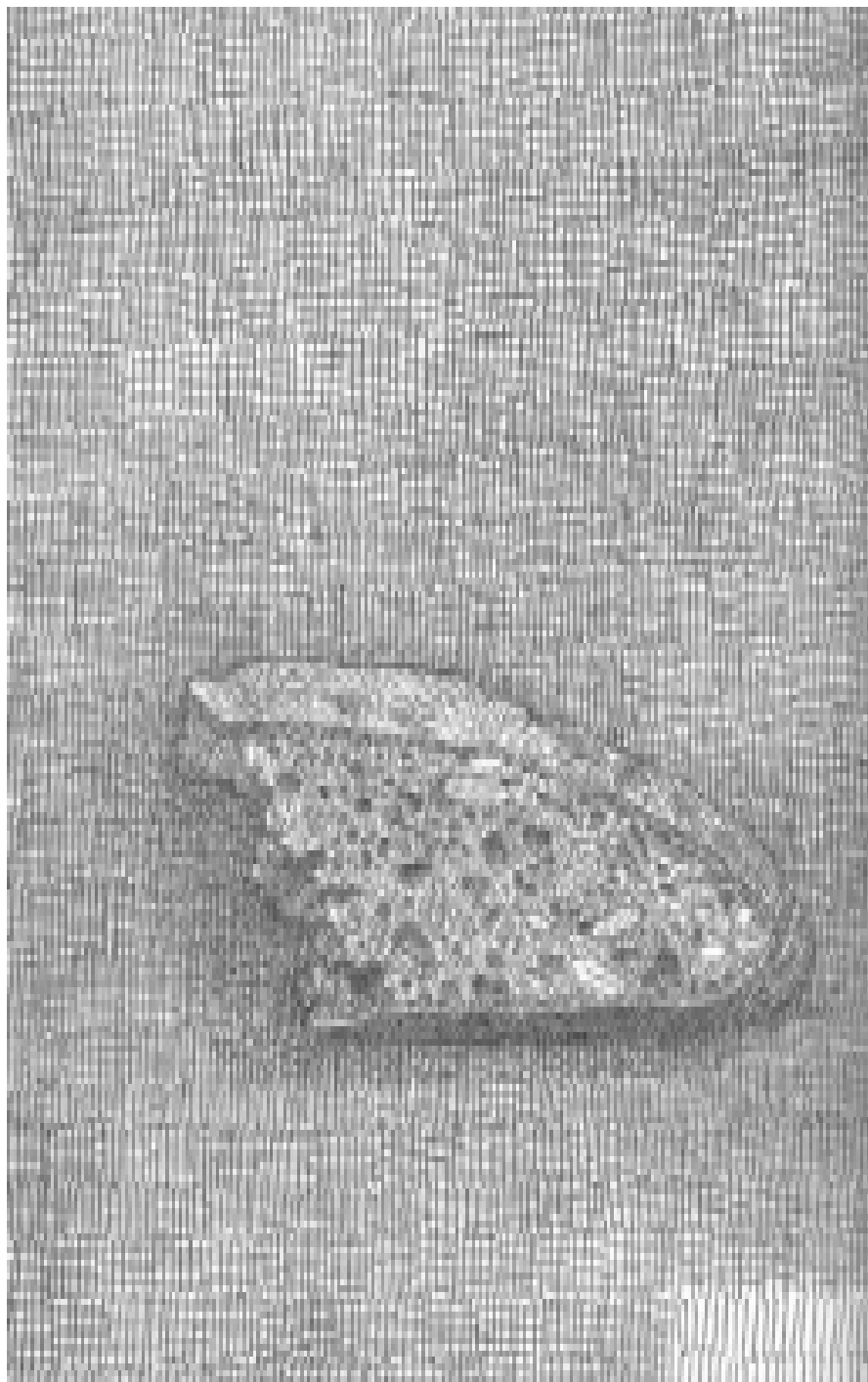
Romas ORANTAS. *Illustracija III iš ciklo NAKTIES ŠVIESA*. 1993. Tušas. 13,5 × 22,0

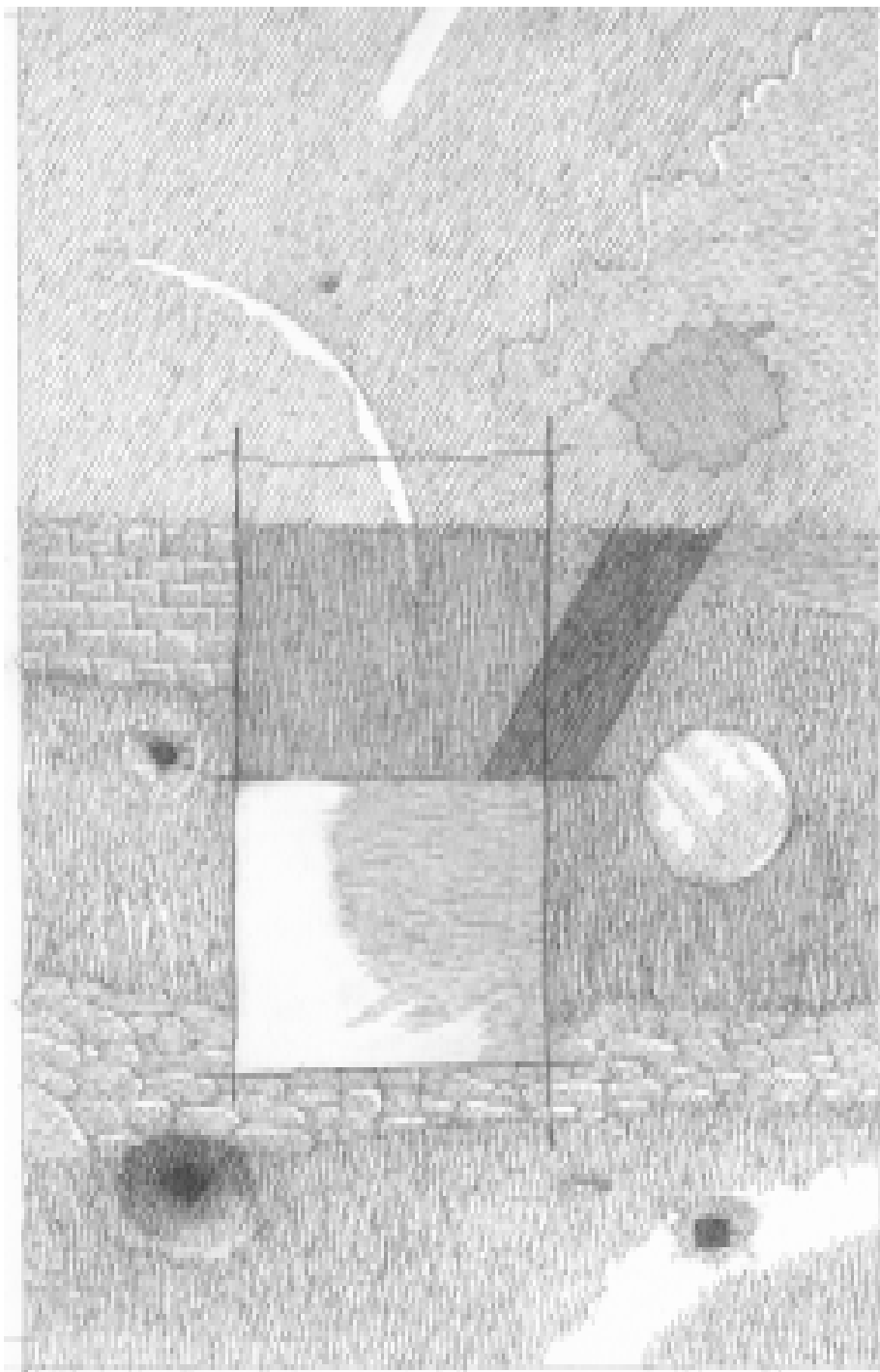
Romas ORANTAS. *Ilustracija VII iš ciklo HEBRAJIŠKOS VARIACIJOS*. 1991. Tušas. 13,5 × 16,5

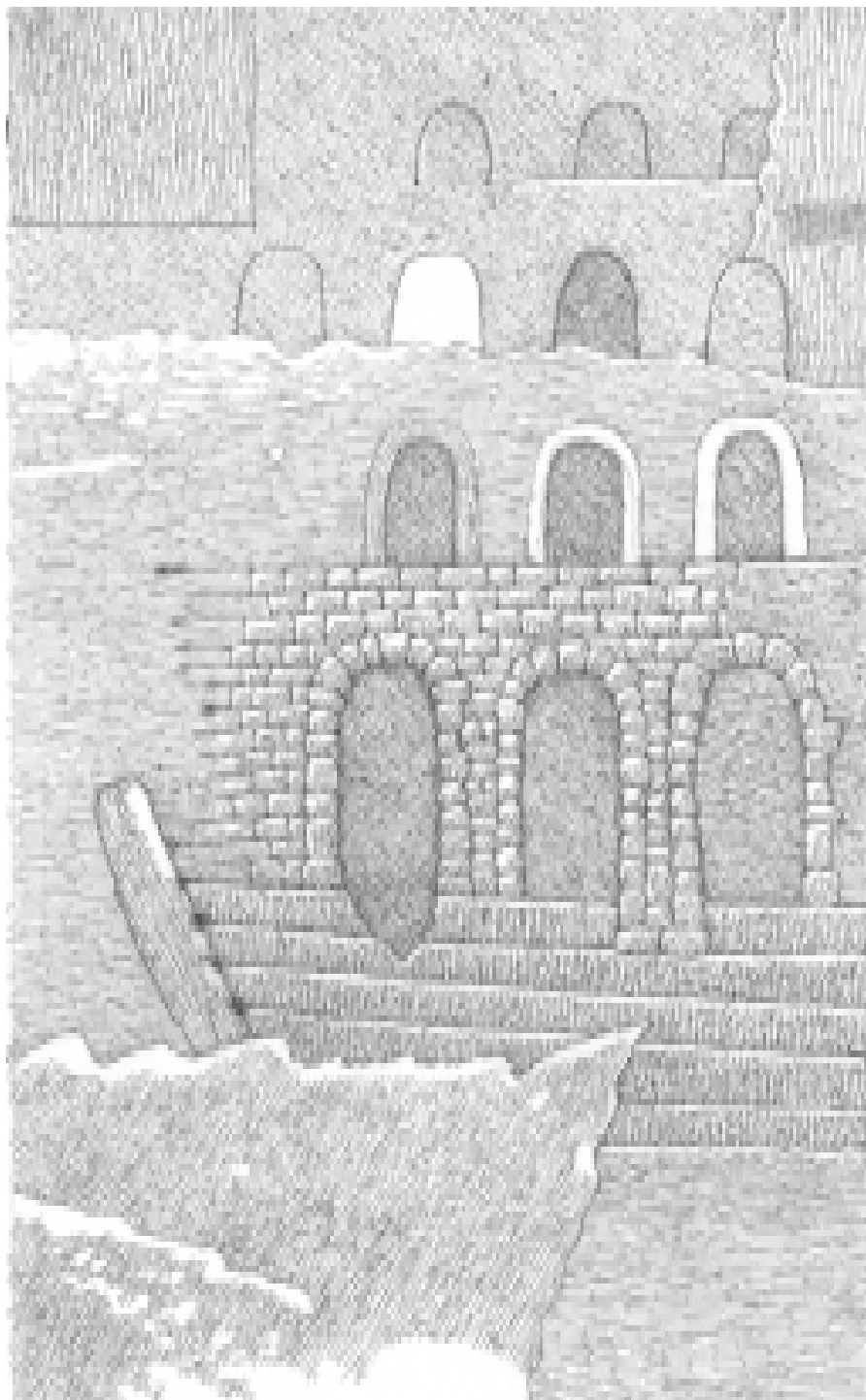
Romas ORANTAS. *Illustracija VI iš ciklo HEBRAJIŠKOS VARIACIJOS*. 1991. Tušas. 13,5 × 16,5

Romas ORANTAS. *Illustracija Sigito Gedos knygai SOKRATAS KALBASI SU VĖJU.*
2001. Pieštukas. 14,0 × 24,0

Romas ORANTAS. *Iliustracija Aido Marčėno knygai PASAULIAI.*
2005. Pieštukas. 14,0 x 22,5

Romas ORANTAS. *Ilustracija Aido Marčēno knygai EILINĒ*. 2006. Pieštukas. 14,0 × 24,0